

73 évvel ezelőtt, 1943. január 12-e - csakúgy, mint ma - keddi nap volt. Reggel Dorozsmán is megkondult a harang: az emberek – mint bármely átlagos hétköznapon – elindultak a munkába, a gyerekek az iskolába, az asszonyok otthon nekiláttak a takarításnak, főzésnek, az idősök ápolásának. De, a nyugalom nem volt teljes, a figyelem el-elkalandozott a munka, a tanulás közben: aggódó gondolatok keringtek többszáz távollévő férj, apa, fiú, testvér körül. Hol voltak ők? Az otthontól mintegy 2000 km-re, keleten, a hóval fedett nagy orosz síkságon: katonaruhába öltöztetve a mínusz 35-40 fokos hidegben próbáltak túlélni a Don-folyó kanyarulatánál ők, a 2. magyar hadsereg katonái. Hogyan kerültek oda? S.A.S behívóval. „Siess! Azonnal! Siess!”: ezt a honvédségi táviratot kézbesítette pár hónappal azelőtt a korabeli posta magyar családok tízezreinek, így a dorozsmai, többségében egyszerű földműveseknek, mesterembereknek, segédeknek, gyári munkásoknak is. Parancs volt: a családot otthagynya - menniük kellett.

1942 áprilisa és júliusa között 200 ezer fős magyar személyi állomány kiszállítására került sor a II. világháború keleti hadszínterére. A felvonuló magyar kötelékek egy része harcok árán, más része pedig hosszú gyalogmenetben jutott ki a Don-folyóhoz. A 2. magyar hadsereget már ekkor súlyos veszteségek érték. A Don partján aztán az a lehetetlen feladat hárult rájuk, hogy biztosítsák a Sztálingrád és a kaukázusi olajmezők felé irányuló német hadműveletek sikerét, majd - a sztálingrádi vereség után - az összeomló keleti front védelmét. A 2. hadseregnek a Don-folyó kanyargós partján mintegy 200 km arcvonalat kellett védenie, amely hosszabb, mint a Szeged – Budapest távolság! E cérnavékony védelmi vonalat csupán a megmaradt harcoslétszám, kb. 80–90 ezer ember tartotta. (Ahogy egy korabeli visszaemlékezésből kiderül: „*némely frontszakaszon kilométer hosszan nincs egy árva ember, drótaskadály vagy akna, az sétál át, aki akar*”).

A szövetséges németek minden meglévő szállítási kapacitást Sztálingrád ellátására vetettek be, a magyar hadsereghez szinte semmi nem érkezett. A fegyverzet, lőszer, ruházat és élelem hiánya 1943 elejére már katasztrofális méreteket öltött. A harcoló alakulatokat felváltó csapatok kiküldése csökkentett fegyverzettel és felszereléssel történt (akadt olyan menetszázad, amely mindössze 30 puskával érkezett a frontvonalra). Téli ruházata csak a legénység felének volt. A hadseregnek egyetlen saját páncélosa sem volt a nemsokára bekövetkezett offenzíva pillanatában, a tüzérség is elvesztette löveganyagának java részét, a magyar fegyverek nagy része ráadásul a hidegben nem is működött. Egy vezérkari tiszt írta naplójában: „*Üzemanyaghelyzetünk siralmas. Egyik óráról a másikra élünk még az utanszállításban is. A jelenlegi hiányos étkezés mellett a küzdő csapatok erőállapota aggasztóan csökkent, bármely nap lehet számolni 20-30 ember halálával a végelgyengülés miatt*”.

1943 januárjában egy személyi állományában, fegyverzetében megfogyatkozott, súlyos ellátási és utánpótlási gondokkal küzdő magyar hadsereg várta sorsának beteljesedését.

Január 12-én délelőtt 9 óra 45 perckor aztán elszabadult a pokol a Don partjánháromnegyed órás heves tüzérségi és Sztálin-orgona tűz előkészítés után 10 óra 30 perckor megindultak a Vörös Hadsereg páncélos és gyalogos hadosztályai.

A túlerő és a nagy hideg ellenére a magyar csapatok hősiessen harcoltak, az első támadásokat visszaverték: napokig tartották az állásokat, sőt több ellentámadást is indítottak. A magyar katonák csak a saját erejükre támaszkodhattak (a szövetséges német csapatok nem nyújtottak nekik segítséget, támogatást), de mindaddig kitartottak, amíg működött a vezetés, és volt mivel harcolni. A nemrég megnyílt szovjet levéltárak adatai alapján történelmi tény, hogy mintegy 100-155 ezer fős orosz emberveszteség, és sok technikai eszköz megsemmisülése árán sikerült csak a magyarok visszaszorítása, ami nyilvánvalóvá teszi a 2. magyar hadsereg hősiessé küzdelmét. Az óriási túlerővel szemben azonban már lehetetlen volt a védekezés. Január 17-én végül elrendelték a magyar csapatok kivonulását.

A visszavonuló seregben a rendkívüli hideg miatt minden éjszaka legyengült, lerongyolódott emberek ezrei fagytak halálra, az életben maradtak pedig tovább vánszorogtak. Melegedni, megpihenni az elpusztított, felgyújtott falvak tűzénél tudtak, táplálékul a megfagyott lovak húsát ették. A 2. magyar hadsereg lényegében megsemmisült.

A hadsereg maradékát a Dontól nyugatra próbálták összeszedni: még márciusban is jöttek katonák, voltak, akik majd' 300 km-t gyalogoltak - a legtöbben sebesülten, fagysérülten. A hadsereg maradványait végül április végén szállították haza.

Az 1943. április 4-én kelt hadseregpáncs utolsó bejegyzése így hangzik: *"Az eddig beérkezett harcjelentésekből és egyéb adatokból megállapítom, hogy a 2. magyar hadsereg a téli hadműveletek folyamán becsületét nem veszítette el, hanem sokáig a Don-parton keményen állta a harcot, sőt a hadsereg egyes csapattestei és ennél magasabb kötelékei olyan ragyogó fegyvertényekkel tűntek ki, melyek a régi magyar katonai hírnévhez mindenben méltóak, és felveszik a versenyt bármely hadsereg kimagasló fegyvertényeivel."*

A doni katasztrófa a magyar hadtörténet legnagyobb veresége volt. A nagy létszámú magyar hadseregnek több mint a fele odaveszett: vagy a harcokban lelték halálukat, vagy a visszavonuláskor veszték oda a kíméletlen időjárási viszonyok közepette, míg sokan a szovjet hadsereg fogságába estek és évek múltán, vagy soha nem tértek vissza hazájukba, családjuk körébe.

Tisztelt Egybegyűltek!

Ma nem csak a Don poklában elhunytakra emlékezünk, hanem a háborúban odaveszett valamennyi honfitársunkra is. A korabeli Magyarország közel 1 millió fős II. világháborús embervesztése arányaiban harmadik-negyedik a világ országainak sorában.

Magyarországon, így Dorozsmán sincs szinte olyan család, melyet ne ért volna háborús tragédia. Miközben fejet hajtunk a keleti fronton 1942-43-ban, majd a honvédő harcokban 1944-45-ben hősi halált halt katonák előtt, gondoljunk a civil áldozatokra is: a munkaszolgálatra elhurcolt, illetve a haláltáborokban elpusztított honfitársainkra, a magyarországi harcok és a hazánkat megszálló csapatok atrocitásainak ártatlan polgári áldozataira (köztük nőkre és gyermekekre), a malenykij robotra elhurcolt, s a kényszer-munkatáborokban elpusztultakra. Továbbá adózzunk kegyelettel az áldozatok hozzátartozói, a hadiárvák és özvegyek, a rengeteg hadifogoly, valamint a később ellehetetlenített, a társadalomból kivetett honfitársaink emléke iránt is.

Ne feledjük őket: tiszteljük a fekete márványlapokon szereplő hősök és áldozatok emléke előtt - erősen bízva abban, hogy Kiskundorozsmának ez az utolsó háborús emlékműve.